

"ויתלדו"

על משפחתם לבית אבותם

לחקר היוחסין בישראל

נפתלי אהרן וקשטיין

בת, והיכן הוא דר, ובאיזה עיר שימש כרבנות או באדמו"רות, מי היו רבותיו, והאם ידוע להם מי המה תלמידיו, כל מיני שאלות מעין אלו.

...

"מורי זקני זצ"ל ראה בודיעת ההיסטוריה של כלל ישראל בכלל, וש"ל גדולי ישראל, וש"ל כל משפחה ומשפחה, ענין גדול לתועלת החינוך, ההדרכה, החינוך, ומסגרת החיים, בבחינת צאי לך בעקבי הצאן. ואף ראה חובה לברר דרכי אבות, ולדייק באמיתותן, כדי ללכת בעקבותם.

"דעתו היתה, שידיעת ההיסטוריה של גדולי ישראל, תביא לכך שיכבדו אותם, שיכנעו להם, וישמעו אליהם, גם אם נראה שהגדול טעה, גם אם נראה שהוא לא כל כך מקובל אצל אחרים. וכמה פעמים שמעתי מתלמידי על כך, שאין אנו יודעים על אורח חייהם של צדיקי ומנהיגי הדורות הקודמים, התקופות השונות שבחייהם, ימי ההצלחה, ימי הרדיפות, וכו'." (עכ"ל).

ב

"ספק מיוחס" ל"חכם צבי" זי"ע...

ובהקשר לכך, יש לציין את מה שידוע ומפורסם בין כותלי בי מדרשא, מה שהתבטא פעם מרן בעל ה"שבט הלוי" זצ"ל באחת מדרשותיו, כאשר הזכיר את שמותיהם של הגאונים הקדושים ה"חכם צבי" ובנו הנודע היעב"ץ זי"ע, וענה ואמר אז על עצמו, שהוא בגדר "ספק מיוחס" אל גאונים אלו.

וכונתו היתה לדעה שרווחה אז אצל אחדים מקרובי משפחתו מצד אמו, מאלו הנמנים כמוהו עם צאצאיו של הגאון הנודע רבי בנימין אייזנשטאט אב"ד דק"ק לאקענבאך בנו של הגאון הק' רבי מאיר אב"ד דק"ק אייזנשטאט בעל ה"פנים מאירות" זי"ע. על פי הגירסא שהיתה בידם, היה רבי בנימין זה חתנו של הגאון הק' היעב"ץ זי"ע.

ברם, מאחר שהיו מי שחלקו על כך, וטענו שאין הדבר נכון, משום כך התבטא מרן הרב ואזנר על יחוסו אל היעב"ץ כ"ספק מיוחס".

[ויציין, שגם שאר בשרו, ה"ה הגאון הגדול רבי נתן גשטמנר בעל ה"הורות נתן" זצ"ל, גם הוא הסתפק בכך, וכפי שמצאנו בחיבורו "עובדא דרבי עמרם", (הנספח לחיבורו האחרון שזכה להעלות על מזבח הדפוס בימי חייו, ה"ה ספר "דברי בן עמרם", פרק א' אות ו', עמוד ש"ח), לאחר שהוא מפרט את יחוסו עד הגאון רבי בנימין אייזנשטאט בן ה"פנים מאירות", הוא מוסיף את היחס הזה בתוך סוגריים, אך בהסתייגות ניכרת. ובלשונו: "כנראה שהיה חתן הגאון רבי יעקב עמרם זצ"ל בן הגאון חכם צבי זצ"ל. וראה עוד שם בהערה י"ח].

...

למעשה, כיום כבר נודע לנו בוודאות שם חותנו של רבי בנימין אייזנשטאט מלאקענבאך. הדברים נתבררו ונתלכנו בס"ד בעקבות מציאת מצבת זוגתו של רבי בנימין, ה"ה הרבנית מ' בלומא ע"ה, ובשילוב הידיעות החדשות שנמצאו

את היריעה שלפננו נפתח בדברים שקראנו בתוספת התורנית של "המודיע" ש"ל לקראת ימי הפסח, באסופה הנרחבת מאת הרב אהרן פרויב שליט"א על הגאון מרן רבי שמואל ואזנר בעל ה"שבט הלוי" זצ"ל, מדבריו המופלאים אודות מעלת ידיעת היוחסין של משפחות המתייחסים לגדולי ישראל.

הדברים נעתקו שם מתוך הספר "בחצר הלוי", [ירושלים תשע"ז, עמוד רע"ט], בתוך מכתב מאת נכדו, הרה"ג רבי יוסף בנימין ואזנר שליט"א ראש ישיבת חכמי לובלין. [בסיעתא דשמיא ובהשגחה פרטית, נדפס קטע זה באותו העמוד שבצדו השני מתחיל המאמר השבועי בסדרת "ויתלדו"....]

בהמשך, נלמד מעט על צאצאיו של הגאון המופלא איש אלקים קדוש ונורא רבי צבי אשכנזי הנודע בכינויו בשם ה"חכם צבי" זי"ע, אשר בימים אלו מלאו שלש מאות שנה מפטירתו — ביום א' לחודש אייר שנת תע"ח.

יום קודם לכן, מלאו מאתים ארבעים ושנים שנה מפטירתו של בנו הגדול — הגאון הק' היעב"ץ זי"ע — ביום א' דר"ח אייר — יום ל' בניסן, שנת תקל"ו.

פרק ראשון

מעלות היוחסין במשנתו של בעל ה"שבט הלוי" זצוק"ל

א

"למען ידעו דורותיכם..."

כך כותב הגרי"ב ואזנר ראש ישיבת חכמי לובלין במכתבו הנזכר בראש היריעה: "מורי זקני כ"ק מרן בעל שבט הלוי זצ"ל, היה לו ענין גדול, וראה בזה צורך גדול, שידעו הדורות מדין באו, כמו שאמר הכתוב, זה קלי ואנוהו אלקי אבי וארומנהו, אין אני תחילת הקדושה. והרבה סיפר מאבותיו ורבותיו, ומגדולי ישראל מנהיגי הדור הקודם.

"ודכירנא, שפעם אחת האריך לספר לי העבודות הידועות באופן קבלת פני הגאון רבי עקיבא אייגנר ומרן החתם סופר, כשבאו לשמש ברבנות, כל אחד בעירו, וכו', וסיים מורי זקני זצ"ל ואמר לי, אני יודע שיש תלמידי חכמים שסוברים שזה ביטול תורה להתעסק בסיפורים ועובדות, וכי זה ביטול זמן להתעסק בהיסטוריה של גדולי ישראל, ואין בזה כל תועלת, אבל אני אומר לך, דע לך, שזו טעות גדולה מאוד, וכן נהגו צדיקי הדורות הקודמים, לספר הרבה מאבותיהם ורבותיהם, ומנהיגי הדורות הקודמים.

"והיה צר לי על אלו שלא ידעו מי המה אבותיהם, ואף העיר על כך כמה פעמים, ואם ידעו שהם נכדי איזה גאון או צדיק, ולא ידעו כיצד, היה מעיר על כך שזה אינו נכון. כמה וכמה פעמים הייתי נוכח, כשהיה שואל אנכדי גדולי וצדיקי ומנהיגי הדורות, האם הם יודעים איך הם נכדיו, מאיזה בן או

תואר פני קודש בעל ה"חכם צבי" זי"ע

למשלוח תגובות, הארות והערות, בירו-רים, "מגילות יוחסין", וכיוצא בזה, על פי הכתובת דלהלן. לא נוכל להתייחס למכתבים הנשלחים ללא שם מלא, ומספר טלפון.

המאגר העולמי לחקר היוחסין
רבי ינאי 56/12 רובע ז' אשדוד
פקס: 0765104905
דוא"ר: 0765104905@bezeqint.net

ה"חכם צבי" זי"ע – שלש מאות שנה לפטירתו

מרן בעל "שבט הלוי" זצ"ל

בתוך מפקד משנת תק"ד. [משם למדנו גם שתחילת כהונתו של רבי בנימין כאב"ד בלאקענבאך היה בשנת תק"ב, ועוד חדשות רבות למדנו ממפקד זה, אשר אין כאן המקום להרחיב בהם].

וכך נרשם במפקד הנ"ל, ברישום קהילת לאקענבאך: **בנימין בן מאיר**, הרב, בן ארבעים שנה, בנו של רב המדינה **דאיינשטאדט**, בא לכאן לפני ג' שנים, זוגתו **בלומא**, בת שמונה ושלשים שנה, ילידת אונגאריש בראד, יש להם ארבעה בנים, הראשון, שלמה, שדר בשליינג, השני, גיטל, בת שנים עשר שנה, השלישי והרביעי הם תאומים, קילא ושרל, בני שנה, נמצאים אצל הוריהם, יש להם משרתת אחת, שמה שיינדל, בת ארבעים, אלמנה, ילידת פרוסטיץ במערה, דירתו בבנין בית הכנסת. [תוכן המפקד והתרגום, מתוך מאמר נרחב מאת הרב יצחק נחמן שמואלה ב"עלי זכרון", י"ב מרחשון תשע"ז].

בעקבות כך, נמצאה מצבת הרבנית הצדקנית מ' בלומא ע"ה, אשת חיל עטרת בעלה הגדול רבי בנימין דאיינשטאט אב"ד דק"ק לאקענבאך, בבית החיים שם, בלאקענבאך, ומשם למדנו בוודאות שהיא לא היתה בתו של הגאון הק' רבי יעקב עמדין זי"ע – ה"ה מרן היעב"ץ בנו של ה"חכם צבי" זי"ע.

משילוב הידיעות החדשות כולם כאחד יחד, נמצאו למידים, שהרבנית מ' בלומא ע"ה, אשר נפטרה בשנת תקכ"ג, היתה זוגתו היחידה של רבי בנימין דאיינשטאט מלאקענבאך, והיא היתה אם ילדיו כולם, ולא היה לו בלעדיה כלל זיווג שני, ושם אביה, היה רבי יהודה לייב סג"ל מברודא. [והוא בנו של רבי יחזקאל סג"ל, בן רבי יהודה לייב סג"ל].

זהו נוסח מצבת הרבנית מ' בלומא ע"ה: פ"ג יום א' כ"ח מרחשון תקכ"ג לפ"ק / במר יגוני ועצב ילל אחכירה / לבכי ולחגור שק אקרא להספידה / ועפפי יזלו מים / דמע להגירה / על האי שפרא לא / האשה הרבנית מ' בלומא בת / כ"ה יהודא לייב סג"ל ז"ל מברודא. [ע"כ. כיוור הדברים בהרחבה, על ידי ידידנו הרב דובעריש וועבער הי"ו מניו יורק, אשר יגע ומצא בס"ד את מצבת קבורתה, ראה בשלהי הספר "קריית סופרים", ברוקלין תשע"ד].

בעלה הגדול, הגאון רבי בנימין מלאקענבאך זי"ע, נפטר שנים ספורות אחר פטירת אשת נעוריו, הרבנית מ' בלומא ע"ה בת רבי יהודה לייב סג"ל, בשנת תקל"ל, ממחרת הפסח, ביום ט"ז בניסן, ומגו"כ בבית העלמין בלאקענבאך.

זהו נוסח מצבתו: נפטר יום ט"ז ניסן תק"ל למד / לפ"ק / מה אעידה מה אדמה לך / מרגינתא דלית בי טימי חבל / על דאבדין ולא משתכחין / ה"ה הרב אב"ד המאור הגדול מהור"ר / בנימין בהרב מדינה הגאון / מהר"ם א"ש / תניצ'ביה". (ע"כ).

ג

זקיני הגאון רבי נתן נטע ברודא ויחוסו

ואגב. שושלת נוספת ביחוסו של בעל ה"שבט הלוי" אשר הוא היה מסופק בו, היא המסורת המייחסת את המשפחה כנצר משרשיו של הגאון הק' הרבי ר' יהונתן אייבשיץ מפראג זי"ע.

שנים רבות נעלם מבני המשפחה פירוט היחוס עד הרבי ר' יהונתן זי"ע, עד שהיה מי שטען שנודע לו שהיחוס מגיע מצד אבות משפחת ברודא, כאשר על פי רשימה שהגיע לידי, נמצא בכיור, שאחד מזקני המשפחה, ה"ה הגאון רבי מאיר ברודא אב"ד דק"ק סעניץ, היה חתנו של הגאון רבי נתן נטע אייבשיץ, בנו הנודע של הרבי ר' יהונתן זי"ע, [הנזכר בהקדמת ספרו "תפארת ישראל", שיצא לאור על ידי נכדו – רבי ישראל אייבשיץ – בן בנו רבי נתן נטע הנ"ל].

כיום, איננו יודעים מי הוא הכותב, שכן, כתב היוחסין הנ"ל אבד. [ראה הרחבת דברים אודות כתב היד ותוכנו, בספר "יד פינחס", עמודים תרכ"תרג]. ברם, קרוב לוודאי שפירוט היחוס הלזה אינו נכון, ושיש לחפש מחדש את הדרך להשלמת פרטי היחוס המשפחתי אל הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע.

הנה, היחוס עובר על ידי זקינה של אמו של הרב ואזנר זצ"ל, ה"ה הרבני החסיד רבי שמואל וייס ז"ל, מתושבי

לכאורה, די לנו בהערה זו להוכיח על רבי נתן נטע ברודא שהוא לא היה נינו של רבי נתן נטע אייבשיץ. אלא שמלבד זה יש לנו להוסיף ולתמוה בשתיים. ראשית, לדעת כותבי תולדותיו של הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע, היה לו לבנו רבי נתן נטע בת אחת ויחידה בלבד, ה"ה מ' מאטיל ע"ה, אשר נפטרה עוד טרם נישואיה, בשנת תקי"א.

זאת ועוד, הרי בראש הספר מהר"ם ברודא – מאת בנו של רבי נתן נטע ברודא הנ"ל, הציבו נכדי המחבר פרטים רבים ומורכבים לתולדותיהם של הרב המחבר ושושלת אבותיו הגאונים, והנה לא מצאנו שם כל זכר להיותו מצאצאי הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע, ואף לא ברמז כלשהו. גם עובדה זו הרי אומרת דרשני.

פרק שני

הגאון הקדוש ה"חכם צבי" זי"ע

א

ס"ט – על שום מה?

עתה, ניתנה ראש ונשוכה אל הגאון הק' המופלא בדורו, איש אלקים קדוש ונורא, רבי צבי אשכנזי זי"ע, הנודע בכינויו בשם: ה"חכם צבי", אשר בימים אלו מלאו שלש מאות שנה מפטירתו – ביום א' לחודש אייר שנת תע"ח.

עדות על יחוסו הרם של ה"חכם צבי" זי"ע, נמסרה לנו משמו של הגה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע, [אשר היה אף הוא מצאצאיו, וכדלהלן], בשם אור שבעת הימים מרן ה"בעל שם טוב" הק' זי"ע.

ב"פתחא זעירא" לספר "צבא רב", [מאת הגאון רבי צבי הירש מברלין, מנכדיו של ה"חכם צבי" זי"ע, ומאבות משפחת "ברלינר"], מספר הכותב, ה"ה הגאון המפורסם רבי צבי יחזקאל מיכאליון מפלונסק זצ"ל, נכד המחבר: "כתב אלי שאר בשרי הגאון הצדיק מ' אברהם יוסף שיחי' איגרא – הרבי מקשנב, ששמע מפי שאר בשרי הגאון הק' מוה"ר רבי חיים מצאנז ז"ל, אשר הבעל שם טוב זי"ע אמר, שג' משפחות נקיות דור אחר דור, אשר כרת את אברהם, ושבעתו ליצחק, ויעמידה ליעקב, והם: משפחות החכם צבי, ומשפחת זקני הגאון הק' ר' מאיר הלוי הורוויץ אב"ד דק"ק טיקטין, ומשפחת הבעל שם טוב ז"ל". (עכ"ל שם, עמוד ח').

הגאון הקדוש רבי צבי אשכנזי זי"ע, הנקרא בפי כל: ה"חכם צבי", היה חותם את שמו כמנהג הספרדים, בהצמדת תיבת "ס"ט" לשמו, וכמו שמצאנו בספר תשובותיו. אלא שלא עשה כן רק משום הסתגלותו להליכות הספרדים ומנהגיהם, וכנודע, והיה לו ל"חכם צבי" זי"ע נימוק נוסף על נוסח חתימתו זו. עדות על כך נמצא במקור קדום ומהימן ביותר, מפיו ומפי כתבו של הגאון רבי פינחס קצינצ'נבוין – אב"ד דק"ק באפוקוויץ, בספר זכרונותיו "יש מנחילין", אות נ"ה.

וכן הוא פותח שם את סיפורו המופלא אשר נמסר שם על ידי המחבר בהרחבה ובהטעמה כדרכו: "שמעתי דבר נפלא, מענין לידת צדיק, גדול הדור, המנוח הגאון מוהר"ר צבי הירש ס"ט, שהיה נקרא בשמו, לכבודו, חכם צבי, עם היות שאינו ממשפחות הספרדים, וכדאי הוא הצדיק הגאון הנ"ל לכתוב ממנו מעשה גדול ונורא, כאשר שמעתי מפה רבינו הקדוש אדוני אבי מורי זצללה"ה, אשר אלי יקרא, וכה אמר לי, למען תדע הטעם שחתם עצמו חכם צבי הנ"ל – ס"ט, והוא ראשי תיבות ס'פרדי ט'הור, שחותמים עצמן הספרדים להראות שבחן, שהן טהורים, ובאו מקדושים וטהורים, ולא נטמעו בין הנכרים בשעת הגירוש שפניא ופורטוגאל וכיוצא בהן, מה שאין כן החכם צבי הנ"ל, הלא נודע לנו שהוא בן הרב מוהר"ר יעקב, שהיה חתן הרב מוהר"ר אפרים ז"ל – מחבר שו"ת יעקב אפרים – שהיה רב ואב"ד בקרולית אויבין, ולא היו אבותיו כלל

העיר מיאואו שבסלובקיה, מקום כהונתו של גיסו, אחי זוגתו, הגאון הגדול רבי מרדכי ברודא זי"ע, [הנודע בשם המהר"ם ברודא], ואשר היה גם מאבותיו זקניו של הגאון הגדול רבי נתן גשטטנר בעל ה"להורות נתן" זצ"ל.

חותנו של רבי שמואל וייס היה הגאון רבי נתן נטע ברודא אב"ד דק"ק שוסבורג. וכאמור, ניסו לפענח את היחוס אל הרבי ר' יהונתן דרך אביו, ה"ה הגאון המקובל רבי מרדכי ברודא אב"ד דק"ק שוסבורג, [שנפטר ביום ז' באייר שנת תקע"ה], כאשר לדעתם, הוא היה בן בתו של הגאון רבי נתן נטע אייבשיץ, אשר היה חותנו של אביו הגאון רבי מאיר ברודא אב"ד דק"ק סעניץ.

ועתה, הרי הגאון רבי נתן נטע ברודא אב"ד דק"ק שוסבורג הנ"ל נולד בשנת תקל"ט. דבר זה למדנו ממה שנכתב אחר פטירתו של אותו צדיק, ביום י"ב בתמוז שנת תר"ט, ברישום פטירתו וקבורתו בעיר וינה, שהוא היה בן שבעים שנה בפטירתו. [תשוח"ח לידידנו הרב יוסף נחמיה קוואדראט על ידיעה זו מתוך הארכיון בוינה]. ואילו זה שאמור להיות זקינו, ואשר הוא נקרא על שמו, ה"ה הגאון רבי נתן נטע אייבשיץ, הרי היה בחיים חיותו בשנת לידתו של נינו הנ"ל, שכן הוא נפטר אך ורק עשר שנים לאחר מכן, בשנת תקמ"ט, כמו שנמצא מפורש יוצא חרות על אבן מצבת קבורתו. כיצד יתכן שהוא נקרא אם כן כשמו?

מצבת הרבנית מ' בלומא בת רבי יהודה לייב סג"ל מברודא אשת רבי בנימין בן הפנים מאירות בלאקענבאך

"ויתילדו"

מבנים הספרדיים, ולמה חתם על שמו ס"ט, אלא אגיד לך טעמו של דבר, והוא על פי מעשה רב, מה שאירע לאביו ואמו ע"ה, והוא מעשה נפלאה, לזה חתם עצמו ס"ט, להיות זכר לדבר הנס, ומעשה הגדולה הנעשה בעזר קל נורא עלילה."

כאן, עובר המחבר לסיפור המעשה בהרחבה, כמה שארע לו לאבי ה"חכם צבי", ה"ה הגאון רבי יעקב ז"ק, אשר נפל בשבי בעת המלחמה, והעבירו אותו ממדינה למדינה, עד שנפדה על ידי קהילה יהודית באחת המדינות שהגיעו לשם. אלא שבעיר מגוריו הראשונים יצא הקול על מותו של רבי יעקב בין השבאים, ולאחר גביית עדות על ידי הרבנים הגאונים, התירו לה לאשתו להנשא בשנית. ורבי יעקב, מיד לאחר שנפדה, נשא רגליו לשוב למקומו ולביתו. בהשגחה פרטית מופלאה, כמסופר שם בהרחבה, הגיע רבי יעקב לביתו בטרם הספיקה להנשא בשנית רח"ל בחיי בעלה על פי עדי השקר, ונתנו כולם הודאה למקום ברוך הוא וברוך שמו הגדול, ואמרו, ברוך המקום אשר הביאך עד הלום."

והוא מסיים את סיפורו: "ויצא חוטר מגזע ושוורש צדיקים, נצר מגזע קדושים, וילדה זרע קדוש, שנעשה גדול בישראל, חכם צבי ויהי לבית ישראל לנור ועטרה, ועל שם זה חתם את עצמו ס"ט, להיות לזכרון לדרי דרי, עד כאן שמעתי מפה רבינו הקדוש אבי מורי הגאון החסיד ז"ל אשר אמר לי בשפה ברורה."

בהמשך, מספר המחבר, שבשנת תק"ח, התארח בקהילת בראד, בביתו של התורני מה"ר נתן בהגאון חכם צבי ז"ל, ואתו עמו היו עוד שני אחיו, הרב מו"ה דוד נר"ו, והרב מה"ר אפרים מק' פ"ב, ואחר הסעודה בליל שבת באו שם שלשת השריגים האחים הנ"ל, בניו של חכם צבי ז"ל, ושאלתי אותם, הגידו לי אם אתם יודעים מה טעם חתם עצמו אביכם המנוח ז"ל ס"ט, והשיבו, לא ידענו טעמו ונימוקו, בהיותנו קטנים במיתת אבינו זצ"ל, וסיפורי להם את כל הקורות את אבי זקנים, מו"ה יעקב ז"ל, והנס אשר נעשה לו, כאשר שמעתי מפה קדוש אדוני אבי מורי זצלה"ה, והיו מתמיהים על דבר החידוש הזה, ואמרו, אלמלא לא באנו לכאן אלא לשמוע דבר זה, דיינו."

את הסיפור המופלא מסכם הגאון המחבר במוסר השכל ליוצאי חלציו, ואלו דבריו בראש דברי מוסרו: "ואתם אהובי יוצאי חלציו, כאשר תראו סיפור שמועות מעשיות האלו, וכי תאמרו מה היה לו לאבינו לבלות זמן בסיפורי מעשיות אלו, ולכן באתי להגיד באזניכם, ועל זה אני אומר, אל תהי בו לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר, למען תדעו כי דבר גדול הוא, כאשר תעלו על לבבכם גדולת יוצר הכל, עילת כל העילות וסוכב כל הסיבות, המסבב את כל ברואי עולם, והוא ממשיך בדברים נשגבים אודות ידיעת תולדותיהם של צדיקים, עיין שם קורא יקר ותוסיף לקח."

ב

ואלה תולדות

הגאון הקדוש רבי צבי אשכנזי ז"ע, הנקרא בפי כל: ה"חכם צבי", כיהן כאב"ד דק"ק אמסטערדם, והיה בנו של הגאון רבי יעקב ז"ק אשכנזי — אב"ד דק"ק אובן, בנו של הגאון רבי בנימין זאב. ה"חכם צבי" ז"ע נודע בדורו ולדורות כאיש קדוש, חסיד ופרוש, אשר היה תקיף בדעותיו, ולא נשא פנים לאיש. בני דורו ראו בו לוחם אמין ללא פשרות עד מסירות נפש, ושאר התייצב בגאון נגד הרשויות, ולחם נגד אנשי חמס וזדון.

מדברי בנו הגאון הק' היעב"ץ ז"ע בהספרו על אביו, "יצוב פתגם", למדנו, שה"חכם צבי" נולד בסביבות שנת ת"כ, והוא מציין שהוא בן נ"ח שנים בפטירתו, בר"ח אייר שנת תע"ח לפ"ק: "ונקרא לשיבה של מעלה בן נ"ח בא בכל"ח אלי קבר ונ"ח נפשיה".

ברם, כיום, נמצא מסמך נדיר, ספר ה"בחור" שהיה שייך לאביו של ה"חכם צבי", ה"ה הגאון רבי יעקב ז"ק הנ"ל, [ההערות שבשולי הספר נדפסו על ידי הרב צבי י. ארר מירושלים, בקובץ "צפונות" חלק י"ד], ובשער הספר נמצא רשום על ידו: "יום ו' בבוקר שני דר"ח אלוף תחי"ל פ"ק, פ"רמ ו"סדר

כ"ח — תוספת לגליון המודיע ה' באייר תשע"ח

מצבת בעל חכם צבי ז"ע בלבנוב

צדק צדק תרדוף למען תחי, נולד בני צ'דיק באמונתו יחי, הנקרא בשמו צבי שי' אלו"ש, השם יוכני אגדלו לתורה ולחופה ולמעשים ולעבודת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד."

לימים, עבר ה"חכם צבי" עם משפחתו ממערין לאוכין, ונתחנך על ברכי אבי אמו, ה"ה הגאון רבי אפרים הכהן — בעל ה"שער אפרים" — רב העיר. למד אצל חכמי הספרדים, ושנתיים ישב בבית המדרש של רבי אליהו קובו בשלונקי, שם סיגל לעצמו מנהגי הספרדים והליכותיהם. משם, כינויו הנודע: "חכם צבי", תחת "רבי צבי". כינוי זה נקבע לדורות עולם, עד שגם חיבורו הנודע "שאלות ותשובות רבי צבי אשכנזי", אשר נדפס בחייו, קיבל במהדורות הבאות את השם "שו"ת חכם צבי", עד היום הזה.

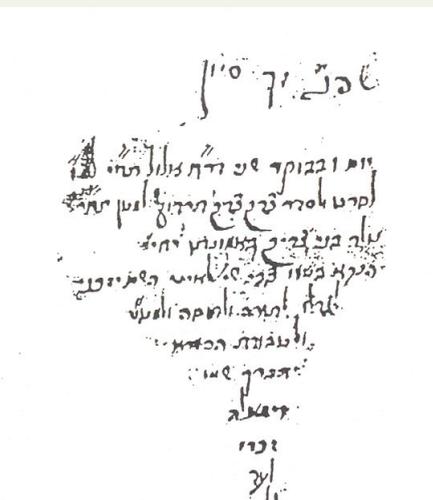
וכאמור לעיל, אף היה חותם את שמו כמנהג הספרדים, בהצמדת תיבת "ס"ט" לשמו, וכמו שמצאנו בספר תשובותיו הנ"ל, אלא שעשה כן לזכר הנס שארע להוריו טרם לידתו, וכמסופר לעיל מתוך הספר "יש מנחילין".

בשנת תמ"ו, צר קיסר אשכנז על אויביו הישמעאלים, ונהרגו אשתו הראשונה של ה"חכם צבי" ז"ע ובתם היחידה, בפיצוץ שנפל על ביתם. או אז, ברח ה"חכם צבי" לסרייבו, ונתמנה שם לרב.

בברלין, נשא ה"חכם צבי" בשנית את הרבנית מ' שרה רבקה ע"ה, שהיתה בתו של הגאון רבי משולם זלמן מירלס — אב"ד דש"ש קהילות קדושות אה"ו [אילטונה ה'מבורג וויאנדסבעק], וישב אצל חמיו באלטונה. שם שהה י"ח שנה על התורה ועל העבודה. ה"חכם צבי" הקים שם "קלויז", והרכיב בה תורה לתלמידים שהתלקטו סביבו.

לאחר פטירת חמיו, מילא ה"חכם צבי" את מקומו תקופה מסוימת כרב העיר. משם נקרא לכהן פאר כרב באמסטרדם. בעקבות מלחמותיו נגד השבתאי חיון שר"י נאלץ לברוח, ושהה שבועות ספורות בלונדון, ומשם נדד בערים שונות, ושהה בק"ק אפטא וסטאשוב, ולבסוף נתקבל לרבנות ק"ק לבוב.

רישום לידת החכם צבי על ידי אביו רבי יעקב על ספר הבחור שהיה ברשותו

ה"חכם צבי" ז"ע נפטר ביום ב' דר"ח — א' באייר שנת תע"ח, ומנו"כ בלבוב. זוגתו הרבנית מ' שרה רבקה ע"ה, נפטרה ביום ג' בשבט שנת תע"ט, ומנו"כ שם. תולדותיו נכתבו ע"י בנו בכורו, הגאון הק' רבי יעקב עמדין — היעב"ץ ז"ע, בספרו "מגילת ספר", וכן בין בתרי חיבוריו הרבים.

פרק שלישי

צאצאיו ויוצאי חלציו של ה"חכם צבי" ז"ע

א

כמה ילדים היו לו ל"חכם צבי"?

כבר הזכרנו בעבר אודות הספיקות והמבוכות שחלו אצל כותבי התולדות, בפירוט צאצאיו ויוצאי חלציו של ה"חכם צבי" ז"ע, ואף הקדשנו לכך מספר מאמרים בהזדמנויות שונות.

ובכן. בחקר תולדותיו הגאון הקדוש ה"חכם צבי" ז"ע וצאצאיו, אנו מוצאים דבר מעניין. למרות פרסומו הרב של ה"חכם צבי", ולמרות הכתיבה הפורה לתולדותיו במרוצת השנים מאז ועד ימינו אנו, ובראשם על ידי בנו הגדול היעב"ץ ז"ע אשר העלה על הכתב פרטים נרחבים לתולדותיו ותולדות אביו ובני משפחתו בספרו "מגילת ספר", אולם בכל זאת לא מצאנו עד כה דברים ברורים ומוסכמים בענין זהותם של ילדיו, שמותיהם ותולדותיהם. למרבה התמיהה, למרות דבריו המפורשים של היעב"ץ ב"מגילת ספר" שלו, שאמו הרבנית ילדה לו לאביו ה"חכם צבי" ז"ע חמש עשרה ילדים, בכל זאת, אם נערוך רשימה מפורטת של צאצאי ה"חכם צבי" ונרכז את כל המצוי אודותיהם בספרי התולדות, נגיע לרשימה של כ"עשרים והמשיח" ילדים לפחות...

שכן, בין שמותיהם של יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" ברשימות הנפוצות, רשומים רבים בטעות ככינוי או כחתימו, ומכלול השיבושים שנשתרשו במהלך השנים, הוסיפו לנו עוד עשרה ילדים... ועוד עשרות ומאות צאצאים... ואכן, הרחבנו רבות בעבר במאמרים מיוחדים, בנסיגות שונים ומגוונים על מנת לברר ולחקור היטב, מי מהם אכן היו ילדיו של ה"חכם צבי", ומי לא.

יתכן מאוד, שאי הבהירות נובעת גם מכך, שמכל ששה עשר צאצאיו של הגאון ה"חכם צבי", משתי נשותיו, כולל הבת היחידה שנולד לו מזיווגו הראשון, לא האריכו ימים, כי אם "עשרה" בלבד. האחרים, נפטרו או נהרגו בילדותם. והיתר, מהם אשר נפטרו בצעירותם גם הם.

"מעמדן, נסע אבי מורי הרב ז"ל... כי היינו "חמשה" בנים ו"חמשה" בנות לאבי ולאמי ז"ל, כולנו נולדנו להם באלטונא, ובת "אחת" קטנה היא לבדה נשארה מהנולדים לאמ"ה ז"ל באמסטרדם, שלא נתקיימו, גם הבת הזאת מתה בדרך". לשון היעב"ץ ב"מגילת ספר" [עמוד 59].

כאמור, בתו הבכורה של ה"חכם צבי", היחידה מזיווגו הראשון, נולדה לו בעיר אויבן, בסביבות שנת תמ"א, ונהרגה שם יחד עם אמה הי"ד, בשנת תמ"ו. "ויבא כדור של אש מיקנה השרפה הגדול שקורין קאנאן, ויפול בבית שהוא דר שם אמ"ה [אבי מורי הרב] ז"ל, ויך את הבית רסיסים ובקיעים, ויקח הכדור את אשתו הראשונה, עם הילדה שהיה לו ממנה" — דברי היעב"ץ, [מגילת ספר" עמוד 58].

שם, ב"מגילת ספר", מתייחס הגאון היעב"ץ לזהותם ולתולדותיהם של עשרת אחיו ואחיותיו, ובין השיטין מעניק לנו גם רמזים ופרטים בודדים אודות יתר יוצאי חלציו של האב הגדול ה"חכם צבי". משום כך, משמשים דבריו כבסיס וכמקור ראשוני ומוצק לעריכת הרשימה המחודשת והמדויקת בס"ד.

ואם כי דברי היעב"ץ עצמם מספיקים לנו על מנת להטיל דופי בהם ובשיבושיהם, ברם, מאחר ובחקר היוחסין עסקינו, הוספנו למחקרינו ראיות נוספות והוכחות מוצקות שהביאו אותנו להעמדת שלשלת היוחסין על תילה, ולסיכום מדויק של כל יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" בס"ד.

מאחר ש"לא אמרו רבנן דבריהם בכפילא", לא נשוב כאן על כל הנימוקים שהעלינו בעבר, ונסתפק ברשימת סיכום בלבד. סיכום שמות יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" ז"ע מזיווגו השני, ה"ה הרבנית מ' שרה רבקה ע"ה — בתו של הגאון רבי משולם זלמן מירלס — אב"ד דק"ק אה"ו. הן, אלו האמיתיים. וגם — לרבות — את אלו המוטעים.

(ה) ילדה, שנולדה באמסטרדם, ונפטרה בילדותה בעמדן.

(ו) בת הזקונים של ה"חכם צבי" זי"ע, שנולדה באפטא בשנת תע"ה, ונפטרה בילדותה בלבוב, בהיותה בת שלש שנים, למחרת פטירת אמה האלמנה, הרבנית מ' שרה רבקה ע"ה אשת ה"חכם צבי" זי"ע, ביום ד' בשבט שנת תע"ט. ["שם, (באפטא, בשנת תע"ה), ילדה אמי מורתי הרבנית — בת. היא היתה האחרונה, אחר שהולידה לאבי חמשה עשר ילדים, ותעמוד מלדת". לשון היעב"ץ זי"ע ב"מגילת ספר", עמוד 40].

ה

חמשה שנחשבו בטעות כ"בניו"!

את חמשת האישים דלהלן, יחסו רבים מכותבי התולדות בטעות בין "בניו" של ה"חכם צבי" זי"ע, ה"ה: (א) הגאון רבי אליקים געניץ — אב"ד דק"ק ראקאוו [טעות המו"ל בשנת תר"מ בלבוב את הספר הק' "מגן דוד" מטאלנא במגילת היוחסין שלו. שם אביו היה רבי מנשה יהושע ב"ר משה מקראקא, ויחוס בית אבותיו ויחוס משפחת חותנו, כ"לתולדות הקהילות בפולין", עמוד 254, ושם נוסח חתימתו: "אליקים געניץ במהרמ"ו זי"ע מקראקא"].

(ב) הגאון רבי יצחק אשכנזי — אב"ד דק"ק חודרוב — בעל ה"טהרת הקודש". [שם אביו היה אבן רבי צבי אשכנזי, המתואר מעל גבי נוסח מצבתו של בעל ה"טהרת הקודש" הנ"ל: "הרבני המופלג מוהר"ר צבי זי"ע, תוארים שאינם הולמים כמובן את גדולתו ופרסומו המופלג של בעל ה"חכם צבי" זי"ע].

(ג) הגאון רבי משה — אב"ד דק"ק קמיניקא. [נזכר בשו"ת "חכם צבי", סימן ב', באמצע התשובה: "ולזה העירני בני הנבון מו"ה משה". אלא שלא המחבר הוא הכותב תשובה זו, כי אם הגאון המפורסם רבי אברהם ברודא, אביו של הגאון רבי משה ברודא אב"ד דק"ק קמיניקא. וכאמור לעיל, הילד "משה" בנו של ה"חכם צבי" הרי נפטר בילדותו רח"ל באמסטרדם].

(ד) הגאון רבי משה אשכנזי מבראד. [והנכון הוא, שהוא בנו של הגאון המפורסם הרבי ר' הירץ — אב"ד דק"ק לבוב, שגם הוא היה מכונה לפעמים בכינוי "אשכנזי, ואשר בנו הוא הגאון רבי משה אשכנזי מבראד].

(ה) הגאון רבי נפתלי צבי אשכנזי, חתנו של רבי יוסף מאי מלבוב. [טעות מוכחת, והרי לא יתכן שה"חכם צבי" יעניק לבנו את שמו שלו עצמו].

אמור מעתה, שכל יוצאי חלציהם של חמשת הגאונים הללו, "אינם" נמנים על ידם עם צאצאיו של ה"חכם צבי" זי"ע.

ו

ארבעה שנחשבו בטעות כ"חתניו"!

את ארבעת האישים דלהלן, יחסו רבים מכותבי התולדות בטעות בין "חתניו" של ה"חכם צבי" זי"ע, ה"ה: (א) הגאון רבי זוסמאן — זקינו של הגה"ק רבי שלום פערלאוו בעל ה"משמרת שלום" מבראדו זי"ע.

(ב) הגאון רבי יעקב חריף — אב"ד דק"ק לעשנב, בנו של הגאון רבי משה פינחס — הנודע בכינוי רבי משה חריף — אב"ד ור"מ דק"ק לבוב. [חותנו האמיתי, ה"ה הגאון רבי מרדכי באב"ד מבראד, נכדו של הרבי ר' העש"י מקראקא זי"ע, מזכירו בצוואתו שנדפסה בספר "כתבי הגר"י", ונכתבה ביום רביעי י"א בכסלו שנת תקי"א].

(ג) הגאון רבי מאזעס ענגיל — אב"ד דק"ק פלישווערעשוואר, [אשר בין "אובן" ובין "טיניא" שבהונגריה. וכבר העירו על כך חוקרי יהדות ורבנות הונגריה, שרבי מאזעס לא היה חתנו של ה"חכם צבי" עצמו, כי אם חתן אחד מצאצאיו].

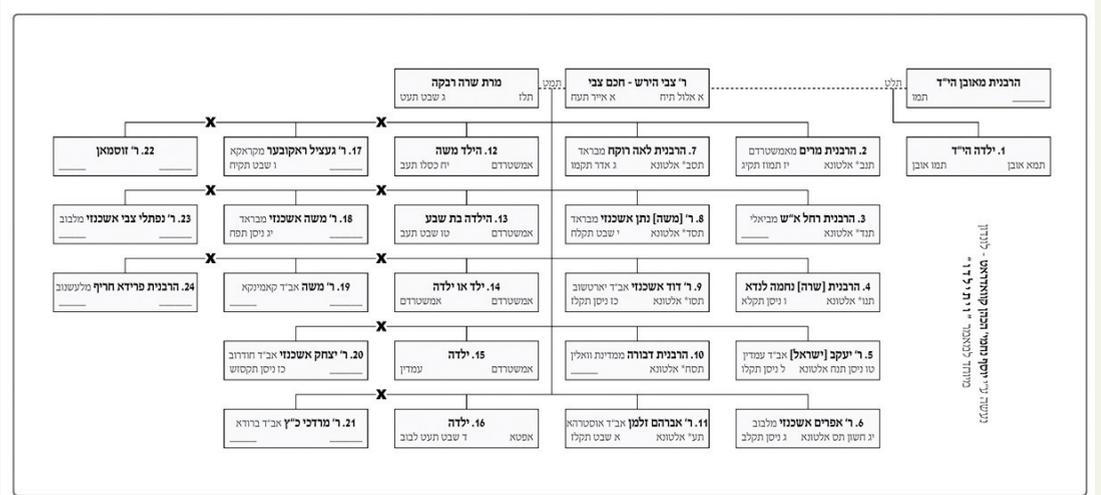
(ד) הגאון רבי מרדכי כ"ץ — אב"ד דק"ק ברודא — בנו של הגאון הק' רבי נפתלי כ"ץ בעל ה"סמיכת חכמים" זי"ע. [הוא היה "מחותנו" של ה"חכם צבי" ולא "חתנו". רבי מרדכי היה "חותנו" הראשון של היעב"ץ, וכנ"ל].

אמור מעתה, שכל יוצאי חלציהם של רבי יעקב חריף — הנ"ל אות ב', ושל רבי מרדכי כ"ץ — הנ"ל אות ד', "אינם" נמנים כלל על ידם, עם צאצאיו של ה"חכם צבי" זי"ע.

כרם, אין הדברים כך אצל צאצאיהם של רבי זוסמאן — הנ"ל אות א', ושל רבי מאזעס ענגיל — הנ"ל אות ג', שכן, למרות שנשותיהם לא היו "בנותיו" של ה"חכם צבי" עצמו, אולם יתכן מאוד שהם היו מצאצאיו. נכדותיו / ניניו / בנרניניו / וכו', לא שפירוט השתלשלות היחס שיהי עד ה"חכם צבי" זי"ע, נעלם מאתנו לפי שעה.

תוספת לגליון המודיע ה' באייר תשע"ח — כ"ט

צאצאיו ויוצאי חלציו של החכם צבי בתוספת סימון על יד שמותיהם של חלק מן הרשומים בטעות כבנו או חתנו

ז

חמשת בניו הגאונים

אלה שמות חמשת בניו הגאונים של ה"חכם צבי" זי"ע: (א) בנו הגדול — הגאון הקדוש רבי יעקב [ישראל] מעמדן — ה"ה היעב"ץ זי"ע, [נולד ביום ט"ו לחודש סיון שנת תנ"ח, והשם ישראל נוסף לו כאשר "חלה בחולי מר", ונפטר ביום א' דר"ח אייר — ל' בניסן, שנת תקל"ו]. בזיווגו הראשון היה חתנו של הגאון רבי מרדכי הכהן כ"ץ — אב"ד דק"ק ברודא, בנו של הגה"ק המפורסם רבי נפתלי כ"ץ — אב"ד דק"ק פוזנא — בעל ה"סמיכת חכמים" זי"ע. בזיווגו השני, היה חתנו של הקצין רבי נפתלי הירץ קופנהאגן מהלברשטאט. בזיווגו השלישי, נשא את בתו של אחיו — הגאון רבי אפרים — בנו של ה"חכם צבי".

(ב) בנו השני — הגאון רבי אפרים אשכנזי מלבוב. [נולד ביום י"ג לחודש חשוון שנת ת"ס, ונפטר בשיבה טובה זקן ושבע ימים, ביום ג' לחודש ניסן שנת תקל"ב, ושם חותנו, שהיה ממשפחת נגידים ומיוחסים, לא ידוע לנו].

(ג) בנו השלישי — הגאון רבי נתן אשכנזי — מחכמי בראד, [נפטר בזיקנה מופלגת, ביום י' בשבט שנת תקל"ח. בפניקס החברא קדישא דבראד, נכתב עליו בפטירתו בשנת תקל"ח: "הישיש הזקן יותר מכן שמונים שנה", אולם כנראה שהוא לא הגיע עדיין לגיל שמונים. יתכן שהוסיפו לו השם "משה", וכפי שמצאנו שמו נכתב על מצבת בנו, "משה נתן"]. הוא היה חתנו של הגאון רבי משה מבראד — אב"ד דק"ק הארחוב, מצאצאי המהר"ם מפאדוזה, וחתנו של הגאון רבי מנחם מן מבראד, שהיה מצאצאי הלבוש ומגזע הב"ה.

(ד) בנו הרביעי — הגאון רבי דוד אשכנזי — אב"ד דק"ק יאריטשוב ולאחר מכן בק"ק לעשנב. [נולד בסביבות שנת תס"ו, ונפטר בדמי ימיו, בהיותו כבן חמישים שנה, ביום כ"ז בניסן שנת תקי"ז]. הוא היה חתנו של הקצין רבי גרשוין נתן מוזאקאווא, בנו של הקצין רבי בצלאל ב"ר נתן מוכסן מוזאקאווא.

(ה) בנו החמישי — הגאון רבי אברהם משולם זלמן אשכנזי רב ואב"ד דק"ק אוסטראה — מח"ס "דברי רב משלם", [נולד בסביבות שנת ת"ע, ונפטר בר"ח שבט שנת תקל"ז]. הוא היה חתנו של רבי אהרן מאוסטראה, בנו של הקצין רבי יוזפא אוסטערער מאוסטראה.

ח

חמשת בנותיו וחתניו

ואלה שמות חמשת חתניו הגאונים — לוקחי בנותיו של ה"חכם צבי" זי"ע:

(א) בתו הגדולה — הרבנית מ' מרים ע"ה, [נולדה בסביבות שנת תנ"ב, ונפטרה ביום שבעה עשר בתמוז שנת תקי"ג], ובעלה — הגאון רבי אריה לייבוש — אב"ד דק"ק ריישא וק"ק גלונא וק"ק אמשטרדם, [נולד בסביבות שנת ת"ג, ונפטר בליל שביעי של פסח שנת תקט"ו, ומנו"כ באמסטרדם], שהיה בנו של הגאון רבי שאול אב"ד ור"מ דק"ק קראקא, בנו של הגאון הק' הרבי ר' העש"י מקראקא זי"ע.

(ב) בתו השנייה — הרבנית מ' רחל ע"ה, [נולדה בסביבות שנת תנ"ד], ובעלה — הגאון רבי יצחק אייזנשטאטן — אב"ד דק"ק נעשוויז וק"ק ביאלה דליטא, [נפטר בשנת תקל"ה], בנו של הגאון הק' בעל ה"פנים מאורות" זי"ע.

(ג) בתו השלישית — הרבנית מ' שרה] שרה] נחמה ע"ה, [נולדה בשנת תנ"ו, ושמה "שרה" ניתוסף לה מאוחר

מצבת קבורת הגה"ק היעב"ץ זי"ע בן החכם צבי באלטונא